

על כל שאר האומות והם עליהם אלהים, אין להם כח אלא מהשם אלהינו ית', כי הוא המוציאם והוא קיומם, ועל השכינה שהוא חלקינו ונחלתינו, אמר הכתוב כלפי אילו השרים (דברים י') הוא אלהי האלהים ואדוני

האדונים, כי לא יעשו קמנה או גדולה אפי' בארצותיהם ובגוייהם אלא בהשגחת קו האמצעי שהוא העט' עליהם, ובאור דברי אלה בסדר אחרי אכתבנו באר המיב בעז"ה ית'.

פרשת ויצא יעקב

(ויצא) (כח—יב) „על דעת ר' אליעזר וכו'“ ועל דעת הראשון' שהזכיר הר' ז"ל המלאכים הנזכרים אינם הממונים על מלכי האדמה אלא שלוחים שהקב"ה שולח בשליחתו ית', ועל דעת ר' אליעזר הם שרים הממונים על האומות.

(כח—יז) „פי אם (ברוב) [בית] אלהים“ רומז לעט' שהיא בית והוא אלהים, והוא „שער“ של ת"ת, וזהו שכ' (מהלים קי"ח) פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה, א"כ כיון שהעט' שער התפילה רומז לכתר ולח', וההודאה הוא להמשיך הרצון משם אל העט' עלינו שהוא סוד קרבן תודה, לשמים הת', מה שאמר הז"ל „והקרבנות לשמים“ רומז מה שאמרו חז"ל (סנהדרין ס"ז) ריקן כל העבודות (כל) לשם המיוחד. (כח—כא) „אעבוד את השם המיוחד“ לת"ת „בארץ הנבחרת“ ממש, אי נמי ארץ החיים. „האבן הזאת“ (בראשית מ"ט) משם רועה אבן ישראל, (זכרי' ג') על אבן אחת שבעה עיניים, היא בת שבע כלולה מכולם. „ושם אוציא את המעשר“ כי המעשר (א) רומז לעט', אע"פ שאולי אין דעת הרב לומר לרמוז בעליונים כמה שרמזתי אע"פ הכל אמת.

„ויש בעניין סוד“ הר' רומז מה שכתבתי והכוונה לרמוז על העט' שהיתה כוונת יעקב ע"ה בה באמרו האבן הזאת, והדרים בארץ ישראל דרים וחסים בצל שד"י, שהוא בחינו' ואלהי' אלהי ישראל ירושלם „והדרים (ב) בחוצה לארץ“ יושבים תחת ממשלת אלהי עמי הארץ שהם השרים המקבלים כח מאלהינו ית'. (לא—יג) „אנכי האל בית אל“ העט' אומר' כן וקראה הרב מלאך כי הוא „מלאך האלהים“ מלאך שהוא אלהים, וכן הנה הוא אל והוא בית אל הוא השכינה שתרגם יונתן בעט', „והוא המלאך הגואל“ „בכל ביתי“ שכינתי, כי מפני שהיא בית כניסת כל הברכות העליונות נקראה בית. גם נקראה שכינה שהוא מקום משכן לכל האצילות העליונות כי היא כלולה מכולן.

(לא—מב) (הושע ג') „ובקשו את ה'" הת"ת „אלהיהם“ שהוא מ"ה של מטה, והוא (ר"ה כ"ה) דוד מלך ישראל חי וקיים „ואת דוד מלכם“ דוד ממש, „ופחדו“ מ"ה של מעלה „אל ה'" הת"ת „ואל טובו“ העט' שהיא „אחרית הימים“ אותם (ג) ששם תיום נתפש בהם, ע"כ.

פרשת וישלח יעקב

של יעקב חקוקה" בעט', כי הת"ת הוא צורתו וכחו וחלקו של יעקב, והוא חקוק בעט' כי היא בית משכנו. ובעניין זה שמעתי מפי הר' משה ב"ר שלמה בן שמעון ז"ל למת נקרא (דברים ל"ג) משה איש האלהים, מפני שהשיג עד הת"ת שבה היה מתנבא, כי הת"ת היה מדבר עמו כאשר ידבר איש אל רעהו, והוא כי הת"ת איש האלהים ר"ל איש העט' כי מאיש לוקחה זאת, איש נעמי. גם משה נקרא איש עד שבקש מלפני הת"ת שיראה כעניין (נ"ל בעין) ההרגש שהוא מן הנמנע, ובכי תשא יתבאר אם ישא השם פניו אלי וישם לי שלו', גם הנה הואיל והת"ת הוא כח של יעקב וחלקו ונחלתו באמת צורתו חקוקה בעט'. וא"ת והרי הנביאים האחרים מלבעדי משה נקראים איש

(לג—כ) „ויקרא לו אל אלהי ישראל“ אלהי ישראל קראו ליעקב א"ל, כמו שאמרו רז"ל (מגילה י"ח). מלמד „שהקב"ה קראו ליעקב אל“ הב"ה במקום הזה הוא העט' כי השכינה קראו ליעקב ז"ל א"ל (ב"ר ספ"ט) אתה אלוה בעליונים, לפי שצורתו חקוקה (בב"ר פ"ח ס"ו) בת"ת שהוא מנהיג עולם העליון, ואני אלוה בתחתונים שאני מנהיג העולם השפל, וידוע כי העט' הוא מנהיג העולם השפל, ע"כ מכש"ט. ויה"ב שנ"ר דעתו אומר כי לפי דבריו הוא קורא כאן הת"ת כסא הכבוד ואומר הוא שהוא כסא לתשובה, ואני אומר שכסא הכבוד קורא הנה לעט' שהוא כסא לת"ת והואל ואלהים (נ"ל והוא אל אלהים) אמת שהוא אלהים ארץ החיים הוא אלהי יעקב „צורתו

יפה עינים

ימים, עיין לעיל בדברי רבינו המאירת עינים פרשת בראשית ביפ"ע אות ל"ב ומ"ט, ור"ל שהעטרה שהוא מלכות היא אחרית הספירות. ועיין גם בהקדמה ובפתח עינים אות ק"ח.

(א) רומז לעט'. עיין בהקדמה ובפתח עינים אות קס"ד.
(ב) בחוצה לארץ. עיין סוף פרשת אחרי מות במאירת עינים ובפיה עינים.
(ג) „ששם היום נתפש בהם“, פי' דהיינו הספירות שנקראים

מאירת

וישלה

עינים

עה

אלהים, יש לומר שנקראו כן מצד השגתם אל האלהים לומר העתידות אבל לא בדרך שאמר במשה ע"כ. ומצאתי כתוב ביד חכם משכיל מניין שקראו הקב"ה ליעקב [אל] שנ' ויקרא לו אל שהוא מדת הרחמים, אלהי ישראל שהוא יסוד והוא מדת יעקב, ולזה ירמוז „שאיקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד (ע' ב"ר פס"ח ס"ח) והכונה שהשכינה בארץ" ר"ל שאיקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, כסא הכבוד הוא יסוד שהוא כסא לבעל הרחמים, וזהו שאמר שכסא הכבוד מכוון כנגד כסא הקב"ה, קוראין לכסא הכבוד יסוד, וקוראין לכסא הב"ה השמים שנ' (ישעיה ס"ו) השמים כסאי, והכוונה „שהשכינה שורה בארץ ישראל" ר"ל כי היסוד שורה בארץ החיים, ע"כ.

והמשכיל ישים שלו' בין הקבלות האילו כמו שראוי למשכיל להכניס שלום בין דברי חכמים ולישב כל דבר ודבר אחרי דרכי האמת, ולא לדחות דבר חכמה מזה מפני דברו של זה בשתי ידיים, ואם נתן בך השם שכל לעשות כן תדע שהכל אמת, כמו שאחז"ל במדרש מגילה (מגילה ט"ו:) אם על המלך טוב יבא המלך והמן היום וכו' מאן ראת' אסתר דזמינתיה להמן, ר' אליעזר אמר פחים טמנה לו ללכדו שנ' (תהלים ס"ט) יהי שלחנם לפניהם לפת, ר' יהודה אומר שלא יכירו בה שהיא יהודית, ר' נחמיה אומר כדי שלא יאמר ישראל אחות לנו בבית המלך ויסיחו דעתם מן הרחמים, ר' יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא, ר' גמליאל אומר עדיין צריכין אנו למודעי, ר' אליעזר המודעי אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים, רבא אומר לפני שבר גאון, אשכחא רבא בר אבבה לאלהיה אמר לו כמאן חזיית אסתר דעבדא משתייה להמן א"ל ככולהו תנאי וככלהו אמוראי, ואין צריך לומר

שהמשכיל (א) ישים שלום בין דברי חכם זה לדברי חכם אחר בדרך האמת, אלא שאפילו בדברים של פלסופיאה שנראים להמון שהם כנגד תורתנו, ישים המשכיל שלו' ביניהם ויתקן העניין בשכלו הנכון ויחבא דבריהם בדברי הקבלה. ואמרי דברים של פילוסופיאה ר"ל דברי המחקר המודים בחידוש העולם ובתפילה ובתחיית המתים ובהשגחה, וכיוצא בדברים אילו שעיקר האמונה תלוי בהם, אבל הפילוסופי' תלמידי חזונים אריסטוטיל' הכופר במעשה בראשית ואומר שהעולם קדמון, ואין דעתנו עליהם לישא וליתן בדבריהם עם דברי דרך האמת, חלילה רחמנא לצלן מנייהו ומדעתייהו לא מהם ולא מהמיהם ולא מהמונם, כי עינים להם ולא יראון שאין שכלם מקבל שום מושכל נבואי אלהי, אלא מורגש במופת וראיית עיני בשר, מרוב שקיעות' בים הטבע שאין רואים מושכל בלתי מורגש, הלא ראית אם לא שמעת דברי הגאונים חסידי עולם ועמודיו אשר הוא נכון על הכל פיהם הקדוש, ואין כל באי עולם עשויים אלא לצוות להם ותוקף לשונם על חכמת פוליסופיאה ועל העוסקים בה.

וזהו שלח אדונינו רב האי גאון לרב הגדול רבי פלמוי ולישיבתו, בהצנע ובנדר ובשבועה בהסתר דבר, ע"י חסיד ותיק בתלמוד, עניו בכל מדתיו בר חמדה ובר קבלה ר' אליה הבבלי שמו, והיה חכם גדול בכל חכמה והיה אומר לתלמידיו הזהירו באלה העניינים ומכת אנשי הסברות, ווי על מאן דסמך על חורפיה ובעייוניה ואזל רישיה בתר רגלוהי ושביק רזי דנביאיא וחכמיא דבני ישראל ויליף חכמתא דפוליסופיאה והיא חכמתא אחיזא כעין חכמת' דחרישיא וקסמיא, כרגלי בלי רישא ומוחא, וכנקבא בלי עיניו

יפה עינים

בעונה ובשפלות, ולכן הלכה שהיא השכינה כמותם שגטיהם לצד החסד, ועד"ז יובן מאז"ל אלו ואלו דברי א"ת, פי' הוא הבינה שמשם נשפע הבנין שבין המטמאין והפוסלים והמחייבים, שהם נוטים לצד הגבורה אל החומרא, להראות שיש שם רשות לקליפות, ולכן חייב פסול וטמא, בין המטהרין והמכשירין והמוכין שנוטים לצד החסד אל הקולא להראות שאין שם רשות ושליטה לקליפות, ולכן זכאי כשר וטהור הכל הוא מהבינה שמשם השפעת ב' הקצוות, וכאשר יגבר יד ושפע המתרבה מאחד משני הקווים או הלכה כמותו לאסור ולהתיר, ולכן בין המטהר בין המטמא כל א' צודק. וכן כתב המגיד ממעזריטש ב„אור תורה" ברמזי אגדות הש"ס. בשלה"ק (בית ה') דף כ"ו כתב, כל מצוה ומצוה יש לה למעלה שורש ושורש מעל שורש עד שרשי השרשים, ולפי הדבקות למעלה כן למטה המצוה הגשמית, ע"כ זה אומר דין המצוה כן לפי דביקותו למעלה, וזה אומר כך לפי דביקותו, וההלכה נפסק כרבים כי מאחר שהרבים ס"ל הכי נמצא שדבקותו כך, וכפי דבקות הרבים כך השפעה במלכות כי שם הנטי', ואעפ"י שדברי היחיד הם גבוה על גבוה, בוודאי אלו הי' הסכמות הרבים כן היתה ההלכה

(א) „ישים שלח בין דברי חכם זה וכו'. עיין לקמן בדברי רבנו המאירת עינים פרשת אמור. והלבוש בבאורו על הרקאנטי (פ' יתרו) כתב על ענין שאז"ל אלו ואלו דברי א"ת. פי' הבת קול אמר כך במחלוקת ב"ש וב"ה, כי לא הי' שם טעות כלל כאשר ידעת כי כל המצוות תלויות במרכבה, וכל חלוקי הדינין והטומאות והטהרות בפרקי המרכבה תלויין, זה לעומת זה טהור בטהור וטמא בטמא, וכל אחד מהחכמים כפי שעור השגתו לקבל בקול ההוא, כך אמר, ואולי במקום שהגיע שם השגתו במרכבה שם תלוי טומאתו או טהרתו של דבר או היתרו ואיסורו, והעולה יותר למעלה בהשגתו וכוונתו או למקום אחר מהמרכבה לא יצטרך לאסור מה שאסר או לטמא מה שטמא או בהיפך. ע"כ. עיי' באור צדיקים לרמ"פ ז"ל פכ"ב (ל"ט).

הרמ"ק בפדר"ס שער המכריעים (פ"ב) כתב, מחלוקת הלל ושמאי הוא, הלל הי' נשיא איש החסד רשמאי אב"ד בעל הגבורה. וממדותיהם ניכרים, שהלל לא כעס מימיו ושמאי הי' רגזן שמדתו גרמה לו, ועיקר מחלוקתם לש"ש לקבל ההכרעה, ועד"ז אז"ל מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותם מפני ענותנותם, והכוונה שהיו מתדבקים לצד החסד

וכריחייא בלי נחירין, ווי על מאן דסביר ולא קביל, קביל ולא סבר, דתרויהו כמיליף חכמת' מפומיה דרבא בלא עיינין ולבא, ע"כ. וכאשר היה שומע המקובל

ירא השם מנעוריו, הר' משה ב"ר שלמה ב"ר שמעון מעיר בורגוש ז"ל, זכרון שבח על חכמי הפולספיאה, היה אומר (ב) הפוליסופי' שאתם משכחי' חכמתם,

יפה עינים

כי כן היתה ההשפעה במלכות במעלה גבוה ורמה, רק שההלכה היא כפי התעוררות התחתון ואלו ואלו דברי אלודים חיים, ע"כ.

(ב) „פילוסופיאה". הרקאנטי (בראשית דף ט"ו) כתב, אריסטו ותלמידיו הרשעים נטו מדרך התורה לגמרי אחר סברתם ומופתיהם הנקראת לבעלי הקבלה אחיות עינים. רבנו בחיי (בפ' אחרי) כתב, אין דעות הפילוספיא אצלנו עיקר לפי שאינם אלא מצד המחקר ולא ידעו ולא יבינו בחשכה התהלכו. הרא"ש בתשובותיו (כלל פ"ה) כ' שהיא היפך חכמת התורה עיי"ש. ובשבילי אמונה (דף ק') כתב, המתפלספים חושבים שזה מעשה מרכבה, ובאמת הוא אבדון ומות והמאמינים כן נבדלים מקהל ישראל, עיי"ש. והרשב"א (סי' תי"ד) כתב, המחמיד בספרי היונים עוקר תורת ה' ותחומי' עיי"ש. הר"ת בספר הישר כ' כי טרם ישיג מחכמות חצוניות תועלת יאבד אמונתו וכמה חכמים בעיניהם חשבו שעלו למרום החכמה ושעמדו בסוד גדול ולא ידעו כי רחקו מהאמונה מעט מעט, עיי"ש. ועיי' בשלה"ק מסכת שבועות שהאריך באסור למוד הפילוספיא. ועיי' לעיל בדברי רבנו המחבר ר"פ נח וביפ"ע (אות ז') שהזהרנו על החכמה שבדו מלבם שהנמשך אחרי' גורמת לו לפירוק מעליו עול תורה, עיי"ש. בתשובות ריב"ש (סי' מ"ה) כתב, היש ספרי מינים יותר מאלו שמביאים מופתים וראיות להכחיש עיקרי התורה, עיי"ש.

בספר האמונות לרב שם טוב (שער ג' פ"ד) כתב, המתפלספיים גנבו החכמות וזייפום וכו' ואין ספק כי הרשעים עוע"ז והמכשפים לא היו שוטים אלא רשעים. בתשובות הרשב"א (א'—תי"ד, תט"ו, תט"ז) האריך מאד בזה עם ג' כתבי חרם, ואפשר שחתימת ר' יצחק בן שמואל בכתב ראשון הוא חתימת רבנו המחבר. באור צדיקים לרמ"פ (סי' כ"ב) כתב, ירחיק מאוד למח' הפילוסופיא מכל ד"א כי היא אש זרה. מוהרר"י עמדין בסדור תפילה (חלון שביעי המצרי) כתב, הפילוספיא שנואה למקום ונדמה אהובה לבריות והיא מתנכרת במצחה צרעת ממארת, בימינה חרב החלל, ובשמאלה מות ואבדון, חכמת יוונית הארורה היא מקברת מנפש ועד בשר הורסת ועוקרת לא תעזוב שורש למעלה ושם ושארית למטה בארץ, והיא שהולידה בנים זרים לאומתינו שהתחכמו לעקור שרשי התורה ולקצץ ענפי' ולהתנהג בחיי החפשויות וכו', והפכו פנים בתורה שלא כהלכה וכו', ואמרת קדוש ישראל נאצו ותורת' גועלים וכו', וכל התלאה מצאתנו בחבורתם וכל הרעה באתנו בסבתם, לפיכך צריך לעקר לשרש אחר שורש פורה ראש ולענה זו המרה עיי"ש. ועיין בספרי הקדמון ר' יוסף יעב"ץ (אור החיים) כי האריך מאד ליזהר מלעסוק בה. ובספר מעין גנים (לבעל בני יששכר) על ספרי יעב"ץ הנ"ל הביא דברי בעל טהרת הקודש שהזהיר מלטמא ידיו במגעת ספרים חיצוניים המטמאין את הידים ופשיטא פיו וכו', ובעיני

ראיתי ושמעתי שכמה נערים באים לידי כפירה עי"ז והשכל מחייב שיכול להיות כן, ע"כ. והבעל בני יששכר כתב, מזה יבוא לכל המדות רעות עד שכופר באלוקי ישראל, ואני ראיתי בעיני שלא נמלט מהם איש להטהר בדת יהודית כ"א א' בעיר ושנים במשפחה וגם זו מן השפה ולחוץ וכו', ודי בזה להציל נפשות ישראל ולא תחבק חיק נכרים רק תתרפק באילת אהבים ויעלת חן ע"כ, עיי"ש שהאריך בזה, והפליג מאד בחכמת הקבלה הקדושה דכל החכמות נדחי' מפני' כמו שנדחתה החושך מפני האור והלואי שלא היו מקילין גדולי הדור בלמודה והלואי היו מלמדים דרך לתלמידיהם לעסוק בה ובוודאי לא הי' אז שום הרמת ראש לחכמות החצונים (סוף פ"א שם).

עיי' בתשובות הרמ"א (סי' ר' ז'), וכתב שם מעידני עלי שמים וארץ שכל ימי לא עסקתי בשום ספר מספרי אריסטו רק מה שעסקתי בספר המורה וכדומיהן שחברו חז"ל. בחסד לאברהם (בעהמ"ח זהרי חמה) בהקדמתו כתב שמן הראוי שבנ"י לא יתחכמו אלא מן החכמה הפנימית הקדושה מפני שהם קרובים אל הקדושה שהם עשויים בצלם ובדמות אלוקי, ואלו היו כשרים וראויים היתה החכמה הפנימית עומדת בהם. בספר החיים לאחי המהר"ל (סי' זכויות) כתב, כת הפלוסופים לא יעלה בידם רק רעיון רוח ושברון לב וכו' החלש באמונתו יבקש אחר מתיקות דברי הפילוספיא ונפשו קצה בלחם התמיד הוא לחם התלמוד אשר הוא מזון הנפש. בס' דרך פקודיך (מל"ת י"א) כתב, החקירה מיקרי עץ הדעת טוב ורע וזה דמיון חטא אדה"ר, והחסידים הראשונים כמו בעל חובת הלבבות ורבנו סעדי' גאון ושאר כת הקודמים הי' מן הצורך להם להשיב להאפיקורסים בוויכוחים שהי' להם, ולהיות אז באלף החמישי בסוד עולם התוהו, וגם מחמת דוחק הגלות והפיזור לא הי' באפשרי לחכמי הדור להטעים להמון עם עניני האלוקות ולהרחיק ההגשמה מבלי הלישם הענינים בחקירות, ותתבונן מ"ש החסיד מהר"י יעבץ שהי' בדורות השמד והעיד שראה כל אותן החוקרים אשר העמידו אמונתם על חקירות השכל המירו כבודם בלא יועיל ביום זעם, ונשים וקלי הדעת אשר כל אמונתם בשמיעה ובקבלה ירושה מאבותינו עמדו בנסיון ונבחנו בצרוף וקדשו שמו הגדול וכו' בזמנ"ז כאשר האיר השי"ת לנו אור שבעת הימים מזמן האריו"ל נשמות של עולם התיקון עיקר אמונתינו מחוייב להיות מצד השמיעה באוזן היא הקבלה ותעמוד לעד, עיי"ש. עיין במדרש האיתמרי (לבעל מדרש תלפיות) [דרוש כ"ו] להפיל סברת המינין חכמי פלוסופיא הכופרים במעשה ה' בבריאת שמים וארץ. בשומר אמונים לרבנו יוסף אידגאס ז"ל (ויכוח א' סי' ל"ז) כתב, יש בספרי הפילוסופים כמה דעות מזויפות וכפירות אשר מפני כך אסרו לקרוא בהם. ע"כ.

בכתב ראש (סי' ס"א) מביא בשם הגר"א ז"ל שבמקום ראש הפילוסופיא התחלת רגלי חכמת הקבלה. בסדר

דעו באמת כי (ג) במקום מעמד ראשם מעמד רגלינו, ודבר זה מושכל ראשון הוא למשכילים.

ואני יש"ר מעיד עלי שמים וארץ ואת בוראם, כי בעכו ת"ו היינו יום אחד אנחנו התלמידים יושבים ושונים לפני מורי (ד) הר' שלמה הצרפתי הקמן זלה"ה, ואגב גררא הגענו לדבר לפניו על ארסמו' החכם (ה) הידוע רבו של אליכסנדרוס, שחשק באשת אלכסנדר המלך תלמידו עד שתבעה שתשמע לו, אמר' לו חכם כמוך תובע דבר זה ואייה חכמתך ויראתך מאלהי', ולא האזין לדבריה והיה רודף אחריה יום יום, עד שאמרה לו אם תרצה שאשמע לך לעשות רצונך ולמלאות בקשתך תעשה אתה תחילה רצוני ובקשתי, אמר' לה ומה בקשתך, א"ל שנקבע זה המעשה ליום נועד, ובאותו יום שנדע בבירור שהמלך אלכסנדר יצא לצוד, נכנס אני ואתה בחדר, ואתה תלך על ארבע כמו סוס ואני ארכב עליך כאילו אני רוכבת על הפרדה, ותלך על ארבע ואני רוכבת פעם או ב' פעמים על פני כל החדר, ואח"כ אעשה רצונך והודה ושם, ויהי בלילה ותאמר אל אישה אלכסנדר, דע באמת כי כזה וכזה דבר עמי הרב שלך, שהוא איש האלהי' בעיניך, ורודף אחרי יום יום עד שהודיתי לו ועשינו הסכמה זאת, ויהי כאשר שמע דבריה ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו, ויהי כאשר הגיע יום הנועד לעשות הסכמתם, רכב המלך עם פרשיו ללכת השדה לצוד כמנהגו, ואח"כ שב הוא לבדו בעניין שלא ירגיש בו שום אדם ונכנס בחדר ונחבא שם, והנה ארסמו' והמלכה נכנסו בחדר, וכרע ארסמו' והיה הולך על ארבע והמלכה רוכבת עליו, והיה הולך בזה החדר מפה ומפה פעמים רבות, והנה אלכסנדר יצא, וכאשר ראהו אריסמו' נפלו פניו ורצה המלך להתיו את ראשו, ומפני שהיה רבו ולמדו חכמה רבה, ובעצתו הנכונה הצליח לכבוש מלכויות רבות, וראה שאם יהרגוהו יעשה קרחה גדולה בלימוד החכמה לתלמידים, נמנע להורגו, אמנם ככל אותו ועשה לו צרות רבות ויסורין קשין, הרי אתה שמעת

על היוני כמה היה ירא שמים, אמר נבל כלבו אין אלהים, ואל תתפתה אחר חכמתו ואל תעבור על פתח ביתו, פן תלכד במלכותו להסיר מעליך עול אלהינו ית', שהוא הקדמון וברא יש מאין ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ועול תורתו, והכן רעיונך להניח כתפילין בין עיניך אגרת דברי הגאון השלם, הוא רב האיי גאון ז"ל, בתשובתו אשר השיב על שאלת הנגיד ר' שמואל ז"ל על לימוד חכמה פלוספיא, וז"ל: ומה שאני מצוה את ארוננו הנגיד, י"ל שלא יהא עסקך בחכמת ההגיון, שזו מדה קשה וגוררת עבירה ואסורה רז"ל (ברכות כ"ח:), אבל יהא עסקך תמיד בתלמוד ובדקדוקי השמועות ובפולפול התורה, כמו שמתעסקין בכך הנאהבים והנעימים והנחמדים אלינו, בני אל-קירואן ובני ארצות המערב, ברוכים יהיו לשמים, ואלמלא נודע אליך השבושין והמחלוקת וההוללות שנכנס בלב הרבה בני אדם שהיו מתעסקין בכך בבג"ד"א"ד (בבגדאד) בימי המלך עז"ר ה' דול"ה, והספיקו' והחילופי' שנפלו ביניהם בעקרי התורות, עד שיצאו חוץ לשורה, והקב"ה יודע כי מרוב אהבה נעימה וידידות צרופה אליך, צויתך להודרו בעצמך ולצרוף אהבתך לתורה, ולפי שקיום לא ימוש קודם לכל עסק שבעולם, ומאלהים לעזרך ולאמצך אותך ואותנו וכל ישראל, ואני לך נאמן רוח נאמנות קיימת לעלמים, כי אחר שתקב"ה נרצו מעשיך אליו (יש) [י"ל] לכל אדם שיימיבו בעיניו מפעליך.

ודע לך כי תקון הגוף ומישור הנהגת האדם הוא עסק המשנה והתלמוד ואשר טוב לישראל, כי למוד התורה יועיל לעצמו ולחכמים שכמותו, ויועיל אף לגויי הארץ כי ימשכו לדרכי המצוה והתורה, ואשר יסור לבו מהם ויתעסק בדברים ההם, יסיר מעליו תורה ויראת שמים, ויפסד באותן העניינים כי יסלק מעליו כל דברי תורה לגמרי, ומזאת ההפסד יארע לאדם שלא יחוש לעיובת התפילה, אבל כאשר ימסרו עצמם לבחור להם התורה ויראת שמים, יצא

יפה עינים

המלך הגדול, אל יטעור ספרי גם לך גם לחבריק הפילוסופים, כי אלו הייתי יכול עתה לקבץ כל ספרי אשר גתפשטו באפסי ארץ הייתי שורפם בל ישרא אחד וכו', שרוב היודעים ע"פ שכל הם בדאים, כי ההגיון עון והפילוסופיא בדאית וכו', והייתי בוחר מחנק לנפשי משיתפשטו ספרי, כי תופשי תורה ילכו לאור באור החיים ותופשי פילוספיא ילכו לבאר שחת וגם אני עתיד להענש נגד כולם וכו', ע"כ.

(ג) במקום מעמד. עיין בכתר רא"ש סי' ס"א בשם הגר"א ז"ל כדבריו. ועיין להלן ביפה עינים אות י"ב.

(ד) הר' שלמה הצרפתי הקמן. עיין בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' ס"א.

(ה) הידוע. בכת"י ג"י הגירסא בעוצם חכמתו אשר השיג שהי' איש אלהי, ואמר לנו מורי זה הנזכר בעצמו בדרך אמת ונכון בעדות ברורה ששמע מפי אנשי אמת כי אריסטוטליס החכם הידוע וכו'.

להם מזה כי ינהיגו כל ההמון לאחרית טובה, ולא ישימו שום ספק בהקב"ה. ואם תראה שאותם בני אדם המתעסקים באותן הדברים, יאמרו לך כי היא דרך סלולה ובה ישיגו לדעת הבורא ית' וית', לא תאבה להם, ודע כי יכזבו לך באמת, ולא תמצא יראת חסא וזריזות וזהירות וענוה וטהרה וקדושה (ע' ע"ז כ'): אלא באותן שמתעסקין בתורה במשנה ובתלמוד, וכאשר יהיו חביבין עליך תורה ומצות כענין, וסבורין אנחנו כי איננו רחוק מדעתך, כי כל זה העניין אשר סיפרנו לך הוא עיקר. ואשר ילך בזה הדרך, תנוח נפשו באמונה עיקרית בלי פקפוק וישיג אותה על בורייה, ויצטרך עכ"פ שתאהב אוהבי התורה והחכמה, ולא תשגיח לדברי המפקפקים והמדקדקים לתפוס על דברי תורה.

ודע כי כל אשר יתעסק ויוציא דבריו בזולתי העניין שסיפרתי לך יפסד הפסד גדול, ולא נאה לאדם כמותך שיעשה כן, ושמחנו מאד שאדם כמוך שריו בדורינו, שאתה ראוי להשתרר עלינו ולמלוך על כל סביבותינו, ואם תשים לבך לאלה הדברים שאמרתי ותצדיק אותם, תמצא שהם עיקריות בלי ספק, ואם תמצא אדם שיעצץ בדרך אחרת לא תשמע אל עצתו, כי ידעתי כי יעצתי לך עצת נאמן רוח בזה העניין. ואני אעיד עלי שמים וארץ ואת בוראם, כי לא באתי ליעץ אותך להכניס עצמך באילו העניינים, כי אם להצלתך ולהצלת ישראל ותקרבם לדעת שמים. ואני יודע כי כל אילו המתעסקים בקריאת התורה, יש מהם בעלי דינים אשר יצא טבעם בכל העולם, והם אשר יקבעו בתי מדרשים ומתעסקים בתלמוד ובפי' תמיד בכל שנותם, וזה דבר גדול ומעלה לאדונינו הנגיד י"ל, וראוי לך שתנהיג עצמך בזה העניין. ובקצרה באתי לכתו' לך שתסיר עצמך מן העניינים ההם, וכבר קמו אנשי' מכג"ד א"ד שהיה טוב להם להיות גוים, וקנאו העמים על זה וגם הם נמנעו מעצמם, וגם אנחנו מנענו אותם בכך ומנענו ישראל מזה, מאחר שראינו לעניין ההפסד הגורם. ומר' רב שמואל הגאון ז"ל לפי שהיה קודם והיה עיקר אלה הדברים, ראה ההפסד היוצא מזה ונמנע עצמו בכך. ואין לי להחרים באילו העניינים ובאילו הדברים, כי כבר ידוע וגלוי הוא, כי המתעסקים בתורה הם אשר ינהיגו את העם בדרך ישרה, ובזה די לך, ע"כ לשון הגאון ז"ל.

(ה*) ומהר' ישעיה מפדוב"ה נר"ו סיפר לי בשם ר' יהודה החסיד אשכנזי ז"ל, שהיה בימי הרמב"ן ז"ל ושומעו הולך בכל העולם בחסידותו ובצפיית העתידות, כי היה לו תלמיד הגון שנפשו חשקה בתורה חשק נפלא עד שלא נפל לישן במיטה, ואם היה אוכל למען יחיה היה הספר פתוח לעיניו ועיניו בו, ולא היה מתפלל מרוב אהבתו את התורה, והיה החסיד

רבו מזהירו תמיד ואמר לו, עשה כל מה שתמצא באכילה ושינה כי זכות התורה תשמריך ותחיין, אמנם בתפילה לא תפשע כי היא תתבע עלבונה לפני המקום ויענשו שונאי ישראל, ועכ"פ תהיה זהיר בתפילה יום ולילה כל התפילות בעונתה, ולא תשגיח התלמיד על דבריו. אמר שלא עברו ימים רבים שהלך לשוק לקנות דבר, וכאשר שב מצא פרש שוכב עם בתו הבתולה צנועה וחמודה לו, על שולחן הספרים של בית המדרש, ונתאבל על זה ימים רבים, ואחר שראה ההשגחה הפרטית בביטול התפילה חזר להתפלל כדת וכהלכה.

עוד ראיתי לכתו' הקנאה הגדולה, אשר קרא החכם החסיד המקובל הנבון בר ששת גרונדי ז"ל, על מחשבת הפוליסופיאה כעניין התפילה ושאר מצות, בתוקף חמדת לשונו הטוב והנעים, וז"ל: ובעונותינו שמענו שיש אנשים בישראל פורצי גדר ומחיצה, בודים דבר מלבם להשליך אמת ארצה, ויראו ראשי הבדי"ם החוצה להוציא דיבת התורה רעה, לדבר על ה' תועה לומר שאין המצות, רק מקצתם לשמור בריאות הגוף, ומקצתם לשמור ממנו את כל רכושו אשר רכש ומקנה קניינו, ומקצת לשמור ישוב המדינות והעירות (והכפירה) [והכפרים] ובארות ואינה לעונש ולא לשכר, ויתנו ליעקב את כל אלהי הנכר וכהנה רבות עד אין חקר, יסכר פי דוברי שקר, חשבו מחשבות למצא להם סבות למען עשות את כל התועבות, תעו אחר חכמת היונים ויהיו לאחור ולא לפנים, והלא הדיינים השווים אסור לדון בפניהם ק"ו ללמוד דבר מפייהם. ומאמר מפורש הנה נדרש והלכה רווחת שאין לדחותה, הלומד דבר מן המגו"ש חייב מיתה (שבת ע"ה.), סמכו על דברי חכמי הגוים עזבו מקור מים חיים, פרקו עול תורה ואולת קשורה, וזאת לא זאת כי מפי ספרים יחכמו, חלק לכם עתה יאשמו וכל אחד בסברתו בוחר, ויתהלכו מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר, נמשכו אחרי מדי ופרס ויון תובל ומשך ותירס, חלילה לנו מן האמונה המגונה, שלש הנה לא תשבענה. ועוד מצאתי אחרת און וארבע לא אמרו הון בחידוש והשגחה וגמול וערוך מאתמול במטר' בידינו מאבותינו אם לא תאמינו לא תאמנו, ושפתיים הנעות בתפילה האדם המדבר נוטפת מור עובר, וכל מי שיש לו ספק בעניין זה מגואל הוא ונבו' נבוה, ולא בא לידו כך אלא מתוך סברה שסבר כי לא יעשה ה' אלהים דבר, והמאמינים יהלל ומלין לצד עילאה ימלל, הרחיב פיו אל החסידים ולעג על היהודים, כי מי יתן החרש ושתק תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק, האומר שהעולם קדמון לא נוצר ולא נברא ובאונו שרה, וכדי לרמות את ההמון כתב משה את התורה בראשית ברא, ואין השגחת הבורא ית' מגלגל הירח ולמטה לא להטיב ולא להרע, כי קצר המצע

יפה עינים

(ה*) ומהר' ישעיה מפדוב"ה וכו'. עיי' בספר קב הישר (פרק ח') שמביא דברים אילו בשם ספר הולך תמים.

מהשתרע, ואין שכר לצדיקים ולא עונש לרשעים, ויהיו מאשרי העם זה מתעים ומאשריו מכולעים, ואין צורך לתפילה רק למהר המחשבה, וירד הדרה והמונה ושאוונה ועלו בה. טובים מהם בני הנכר אשר להם שכר מהמאמינים שהעולם חדש ויש השגחה על כל הנברא ויש שכר לעושי מצוה ועונש לעוכרי עכירה.

ואילו הן ראיותיהם ודבריהם ועצמותיהן למיניהם, אם העולם מוכרח להבראות כבר נתחייב הקדמתו, ואם נמנע מלהיות אי אפשר מציאתו, ואם אפשר מי נושא אפשרותו. יבושו מחשבותיהם יפלו ממועצותיהם מרוב פשעיהם, הלא ידעו שאי אפשר לדעת איך יפעול הפועל פעולתו עד שנדע אותו, וא"כ איך יחשבו לדעת איך היה נושא הבורא האפשרות הזה אלא א"כ נראה לו כנבואה או כמחזה. ודבר מבואר עוד כל הצריך לזמן הזמן יקדמנו, ולאשר לא עמל בו יתננו, נמצא הזמן מפריד בין הסיבות ובין מסובכיהם, חלק להם וכל הנמצאים מכח תנועות הגלגל מאחרים וקודמים לאורך ימים, תגלה דעתם כי מפי עליון לא תצא כבושת גנב כי ימצא, כי החכם המכיר השכל בחכמתו גם השכל יכיר אותו ואם השכל משגיח בו ויכירנו ה' [לא] יעזבנו, ותגמולם על ההשגחה נלוה ויכלו באדם תקוה, והלא הם תמיד מזהירים הנה הם אומרים קנו לכם שכל כי הוא השלימות הוא ינהיגנו עלמות, במות האדם תשאר החכמה והאדם תשאה שממה, וא"כ כבר קנינו חיים לנפשינו כי כל מצוה שהשכל מחייבה אלהים בקרבה.

וכן יאמר שאין התפילה רק להזכיר תמיד במחשבתו (קהלת ז') והחי יתן אל לבו, כי הוא היסוד הראשון, ואין יתרון לבעל הלשון, ויותר נאה ומקובל רצוני כי אין מלה בלשוני, (ו) וחיתוך התפילה בשפתיים כסל למו חטאת פימו דבר שפתימו, וכל פוצה שפתינו נותן תפלה, וכל פה דובר נבלה, וקול כסיל ברוך דברים, החפץ בו במאמרים, הלא יסכין גבר בבקשתו להציל לו מרעתו, על כן לא תועיל לו התפילה אשר עשה לתהילה, על אחת כמה וכמה בקשות ותחנונים ולחשים, העניים והאביונים מבקשים, ולא ישאול החכם צרכיו רק מפני ההמון הסכל כי השקט לא יוכל, ומה יתרון לגזול שינה מעיניו ומעפעפיו תנומה ויבא החדרה ויבך שמה, יקום בחצות לילה לחפיל תחינה ותפילה

ולהרבות שבת ותהילה במלכו לאלוהיו ופנה למעלה, והיה כי ירעב ילחך עפר להשביע נפשו ולצומאו יוריד על לחיו דמעות ומעיניו ומראשו ישתה וישכח רישו אם יקראנו לא יעננו, ומי שלא ישיגו רעיון, אך יתאריהו הגיון, ואשר איננו גוף ולא כח כגוף (ו) איך נאמר לו עניינינו, קומה והושיענו, ומה מועיל באמרי לו ברוך אתה, מה עשיתי עתה. לא האמינו בכרכה אשר בדברי חז"ל נזכרת, (ברכות ז') פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת, ויש לנו לדעת מי שהכרכות שלו (ה) מבן אדם פעלו ואמר לו שיברכיהו הלא דבר הוא, העירו על זה מחשבותיכם, כי לא דבר רק הוא מכס ומאמר מאיר שחקים (חולין ס'): שהקב"ה (ט) מתאוה לתפילתן של צדיקים, ואילו לא היתה התפילה רק הודאה לבדה, מרבים העם להביא מידי העבודה, ולמה יתאוה לתפילתן של צדיקים יותר משאר אנשים כל העדה כולם קדושים. ופקח עינים על מאמר מבואר ותחזה, (ר"ה י"ז): כל זמן שישראל חוטאים עשו לפני כסדר הזה, ואילו לא נזכרו הברכות והתפילות בדברי רז"ל הקדושים, הלא כתבתי לך שלשים, ספרי עשרים וארבעה, ומלאו הארץ דיעה, כמו שמצאנו פסוק מבואר לא תשאל איפה ואייה, ויתפלל בעדך וחיי, ומי יכתוב כל המקראות והמאמרים אשר על התפילה מעידים אשר נתן המלך ליהודים, אוי לאוכל את כשרו ועוכר את שאירו, עקשי לבבות, טמאי מחשבות, נלוזי מעגלות, יושבי אפילות, במחשכים נסתרים השם בקרבם רוח תועה, אוי לנפשם כי גמלו להם רעה, במחשבותם שגו ובדבריהם תעו, גם הכלם לא ידעו, בידי חכמי הגוים יחזיקו, ובילדי נכרים יספיקו, ואשר אחריהם נמשכו, לא דעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו עוזבי דרכי התורה הסלולות, ילכו אורחות עקלקלות, והלא בעניין נדרים שהם חמורים, אם לא פיו ולבו שוים בטל הנדר (ע' תרומות פ"ג מ"ח) ופרץ הגדר, כ"ש עניינים אחרים, דברים שבלב אינם דברים, ובאומרי (תענית ב'). עבודה שבלב להחמיר ולא להקל אמרו, את משמרת ה' שמרו, והאמת תפתח שפתיה, ועולתה תקפוץ פיה, ולא תהיה תפילה רק הסכמה מקובלת לבעליה, לקחתי אותה ואקרב אליה, הלא ההסכמה נתן כח לכל אומה ואומה, ולאין אונים עצמה, וכל הפורש מתקנת, מקובלת בעמו, משא אשר יסרתו אמו, ידחה שכלו בשתי ידים, כי עשה יעשה לו כנפיים.

יפה עינים

דצדיקא ומתעטר בצלותהו, כדאמרינן דההוא מלאכא דממנא על צלותהו דישאל סגד-לפני שמי, נטיל כל אינון צלותין ועביד מנייהו עטרה לחיי העולמי, ועיי"ש שיעקר רצון ה' בתפילת רבים. ונלפענ"ד דתפילה במלכות כידוע, ותפילת צדיקים הוא קשור יסוד עם מלכות, ולזה מתאוה הקב"ה שהוא ת"ת, דהיינו ליחוד קוב"ה ושכינתו. וברמ"ק בתומר דבורה פ"י דעשרה כלולים אלו באלו דבכל א"א יש חלק מחברו, וזה ענין תפילה בצבור. ועיין בדברי רבינו המאירת עינים פ' ואתחנן.

(ו) „וחתוך התפילה בשפתיים. עיי' לקמן פ' ויקרא.

(ז) „איך נאמר לו עניינינו". עיין בדברי רבינו המאירת עינים לקמן סו"פ ראה וביפה עינים שם באריכות.

(ח) „מבן אדם פעלו". עיין בדברי רבינו המאירת עינים פ' משפטים ומש"כ שם ביפה עינים על הענין ישמעאל בני ברכני.

(ט) „מתאוה לתפילתן של צדיקים". בזה"ק פ' וישלה (דף קס"ז:): הקב"ה אתרעי תדיר בצלותהו

על אחת כמה וכמה תפילה תקנוה ע"פ החכמה, לתת לפתאים ערמה, לנער דעת ומזימה, ומקובלת בהסכמה לבד מצוה ידוע בפסוק נבר, לא תסור מן הדבר, והאבות הראשונים (ברכות כ"ו:) קבעו להם זמנים לבקש תפילה ותחנונים ביום שחרית ומנחה, הנקראת עמידה ושיחה (שם), ובליילה ערבית ידועה, הנקראת פגיעה (שם). וכל הפורש מתקנת התפילה, (בקדושת) [בקדושיו] לא יאמן ובמלאכיו ישים תחלה, ויאבד מקרב עמו, ולא יכירנו עוד מקומו וכבהמות נדמו, לכל ענייניו, וכמה יתרצה זה אל אדוניו, ועונש מאבד שכלו, גלמוד מן ההורג את עצמו, ושפך את דמו, שהדין נותן כן, אם על הטפל חייב על העיקר לא כל שכן, ואם יטעו בפסוק (תהלים קמ"ה) רצון יראיו יעשה, ומספחתם פשה תפשה, תשוכתם בצדם אודיעם, (שם) ואת שועתם ישמע ויושיעם, וזאת כל זאת כי על תפילת רשות ונדבה, לא בהכרח ולא בחובה, נאמר זה וכל כיוצא בזה, (שמות כ"ה) מאת כל אשר ידבנו לבו. ואם יבואו לפטור עצמם כהתעסקם בחכמה, יעטו חרפה וכלימה, שאין דברים הללו אמורים (ולא) [אלא] במי שתורתו אומנתו (ע' שבת י"א.), היא כמותו לבדה היא שמלתו והעמיד עצמו שלא יבקש מלפניו, יראה ה' ורע בעיניו, והשיב ישיב לאיש כגמולו, לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו, והפוטל עצמו מתפילת חובה, בהדבקו בשכלו ובמחשבה, גם זה הבל ורעה רבה, אוי לנמשכים אחריהם ולדבריהם יפנה, יען היותם משענת קנה. זעתה לא עמנו ריבם רק עם מרע"ה וכל נביא וחזון, אשר מחזה שדי יחזה, כותבי התורה ונביאים וכתובים, כאחד טובים, ועם רבינו הקדוש אשר כתב המשנה עדות ה' נאמנה, ועם רבינא ועם רב אשי כותבי הגמרא, מצות ה' ברה, ויתר רבותינו כותבי ספר אגדה כל כלי חמדה, שלו' להם שלום למשנתם, יבא שלום ינוחו על משכבותם. אלה הם עדים נאמנים אשר להם הריב לפני ה', ומוכמח אני בהם, כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם, והפועל שהכל פעלו יריב לו. השם למענו ישיב אל דרך ישרה כל תועה, ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה, וישפוך עליהם לטובה את רוחו, ישיב

המלך את נדחו, לא ימוש ה' את עמו, בעבור שמו, ויפתח לנו שערי חכמה, כי אנחנו הבונים את החומה, ויעזור ויסמוך אותנו ללכת אחריו, ולשמור מצותיו ואת עדתיו ואת חוקיו, ע"כ תוקף לשונו זלה"ה. ואני ראיתי אנשים מתפלספים אומרים, וכי לא די לו לאדם שיעסוק במשנה תורה, הוא החיבור אשר חיבר הרמב"ם ז"ל ופסקי הלכות לדעת בהם ההוראות בעיון הקל, וישתדל כל ימיו בחכמת הטבע וחכמת התכונה, כי מתוכם ידע את בוראו וזהו תכלית המבוקש, אבל בתלמוד הואיל והוא עמוק מאד, ואם ישים אדם זמנו כלו בו מיום הולדו עד יום מותו, הלואי שעדין יוכל לדעת מתוכו (י) הוראה אחת על בוריה, ומאין ידע את בוראו כי ידוע כי האדם לא נברא אלא לדעת את בוראו, ע"ד שאמר דוד המלך ע"ה לשלמה בנו, (דה"א כ"ה) בני דע את אלהי אביך ועבדיהו, ואיך ידענו בעסקו בתלמוד לבד יום ולילה ויכלה כל שנותיו בו, כי התלמוד אינו אלא ביאור תרי"ג מצות למען ידע אותם האדם וחי בהם לקיימם במצות בוראו עליו, והחיבורים העשויים יספיקו לו לאדם לקיים המצות לעשות רמ"ח ולהזהר בשם"ה, ע"כ טענותם.

ואנשים אילו וכיוצא בהם בעלי סברא זאת, בהושך יהליכו ואור לא ראו, כי אילו תורה בדרך האמת לא דברו ככה, כי היו יודעים שכל מעלת התלמוד שאין למעלה הימנו. והנה כתורה שבכתב שהיא שורש ועיקר ומקור לתלמוד אחר"ל (ב"מ ל"ג.) שהעוסק בה בלבד שהיא מדה ואינה מידה, ר"ל שאין שכל העוסק בה אלא מעט, ע"א כ"ו בחכמת החיצוניות שמרכיבים על העוסק בהם גודל היאוש מן התפילה והתרשלות קיום המצות, עד שבקרב העוסק ההוא תוך און ומרמה להחבלי על המצות, אם לא שיהיה כבר עיקר חשק התלמוד חקוק בלבו מכראשונה, אבל אם לא היה כן אין ספק כי לא ינצל מביטול המצות, וטוב לו שלא בא לעולם, ועליו ועל כיוצא בו אמר הכתוב (ישעי' ב') וכיילדי נכרים יספיקו. ואם כדבריהם כן הוא שמספיק לו לאדם לעסוק בחיבור ובפסקי הלכות, רבינא ורב אשי ז"ל אשר כתבו

יפה עינים

בחקירה ובפלפול התורה ביותר, כמו"ש מהרש"ל מעולם לא שמענו בדור אחרון מי שיעלה קושיא בלי תירוץ בימיו כי ידיהם רב להם בפלפול, והפסוק צווח אל תאמר ימים ראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת זאת, כי טבע החקירה חייב כי יתרבה הדעת יום ביומו למרבה החקירה, וגם ע"ג ענק ישמעו סברת ראשונים ויוסיפו לקח, אבל בעוה"ר שפעת רוח ממרום נתמעט לדעת תורת אמת ודין ברור, כאשר בעוה"ר לרב פלפול אין לנו ממש בכל התורה דין אחד ברור שאין בו ספק ושאלה אולי כה ואולי כה, ובכל הראי' תמיד יש לדחות ונבוכים אנו בארץ, ולכן א"ת יש תורה והיינו אמיתיות בלי ספק ופקפוק כלל בתורה אשר צוה ה' בחורב, אל תאמין כלל, עכ"ל, עיי"ש.

(י) הוראה אחת על בורא. ביערת דבש (ח"ב, דף נ"ו:) אף שבימי אחרונים הרבו לחקור ולבדוק במושכלות יותר מקדמונים בדרך חויב הענין כי יותר נחקר בזמן אחרון מראשון כנגס ע"ג ענק, ולכך בכל החכמות תמצא בדור אחרון יותר בירור ועמקות יתירה ודר' קצר ויותר ברור מדורות ראשונים, חוץ מתורתינו הקדושה אשר בעו"ה לא הבענו לראשונים לצפרגם, והוא כי שפעת ממרום פסק ונתמעט יום ביומו, ומה יועיל החקירה וכפטיש יפוצץ סלע, אם ה' אין בציון שערים המצוינים בהלכה ומלכה אין בה. וזה שנאמר במדרש איכה אם תאמר אין חכמה בגוים אל תאמין וא"ת אין תורה בגוים תאמין, והכונה על ישראל שהם מפורזים בין גוים. ואת זלעז"ז ובאמת הם חכמים וחריפים

וזה אומר ככה וזה אומר ככה, עד שמתוך משאם ומתנם בדרך הקישוטים תהיה הכלה הזאת. מקושטת בתכלית הנוי בלי שום דופי, וכל רואיה ישמחו וישישו בגודל הדר יפיה. כך הוא דרך התלמוד שרוב המשא ומתן בו לשם שמים, ירבה אור ושמחה בעליוני ויכריח כל התפ"ך. והנה מלאכת התלמוד לשם שמים מעביר החושך והענן המבדילים והמקטרגים, ופוקח עיניים לראות ומרבה האור ומלמד הזכות, כאשר מצינו בבן עזאי (ויק"ר פט"ז ס"ד) שהיתה האש מלחמת סביבו מתוך דברי תורה. ואל תשיבני ממאמר (סנהדרין כ"ד). במחשכים הושיבני כמיתי עולם זה תלמוד בבלי, כי מאמר זה דבר על המורגש ודברינו זה על המושכל, והמ"י. ולכלל הכללה נעשה שושבינים.

והנה יודעי(ם) דרך האמת אמרו על המתפלספים (יב) במקום מעמד ראשם מעמד רגלינו, ומצאתי על דבר זה אסמכתא וסמך נאה, שאמר הכתוב (תהלים קכ"ב) עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, ואם היה עדיין ראשם מגיע עד לירושלים זאת למקום קדוש הגיעו, ואני ערב שלא לעת כזאת הגיעו למלכות כ"ש במעמד מקום ראשינו. והראשון מבלי ראשית ואחרון מבלי אחרית יגן בעדינו וירם ראשינו ונפלאות מתורתו יראינו וממרחקו ירחיקנו ולקרובו יקרבנו או"ר לש"ה.

והכוונה (יב) "והכוונה שהשכינה שורה וכו'" ר"ל והכוונה שאמ' שכינה ליעקב (ב"ר פט"ט) אני אלוה בתחתונים, לרמוז לנו שהשכינה שורה בארץ ישראל כי על ארץ ישראל אמר תחתונים, וכל שרי הארצות מקבלים כח מן הע', וכל הארצות מארץ ישראל. ובב"ר ידעת כי שם המיוחד שהוא הת"ת, והוא (מכ"ה ז') אמת ליעקב, והוא (יג) מקומו של עולם (ע' בב"ר פט"ח ס"י) חשבונו במרובע בגימ' מקו"ם וכן יעקב עם אותיותיו בגימ' מקו"ם, כי הוא אלוה בעליונים, והמשכיל יבין.

יפה עינים

הלכה כתב, גי' אד"גי סוד המלכות והיא הכלה לקשטה בעסק התורה. בתומד דבורה לתרמ"ק (פ"ו) כתב, יהי רגיל בהיותו נושא וגותן בד"ת לכוון אל תקוני שכינה לתקנה ולקשטה אל הת"ת דהיינו הלכה אל האמת, וזהו מחלוקת לשם שמים דהיינו חסד וגבורה לבוא אל הת"ת שמים להסכים הלכה עמו. במגדל דוד להרדב"ז (שה"ש ב') מביא זאת בשם אחד מחכמי הקבלה, והראה מקורו ממדרש הנעלם עה"פ ישקני מנשיקות פיהו, עיי"ש באריכות.

(יב) "במקום מעמד ראשם מעמד רגלינו". עיין לעיל במ"ע פ' וישלה (אות ג') ועיי' בכתר רא"ש לבעל "נפש החיים" סי' ס"א כדברי רבנו המחבר. (יג) "מקומו של עולם". וגלפגנ"ד שזה נרמז במש"כ ויפגע "במקו"ם". בתקו"ז (כ"ו ומ"ב) איהו הוי' מקום אתקרי וכו' דכל אות מתרבה בעצמה [יפ"י הפ"ה ופ"ו הפ"ה] גי' מקו"ם [ועיין בע"ת שער מ"ד פ"ו, ובפרד"ס

התלמוד שהיא תורה שבע"פ למען לא ישכח מישראל, מה ראו לכתבו ע"ד משא ומתן, וכי כזה נתן למשה רע"ה בסיני, אמר ר' פלוני בקושיא ותירוצו, או לא היו יודעים לפסוק ההלכה מתוך מחלוקת החכמים, ושמא לא ראו מכאן התלמוד כמו שראו האחרונים המחברים פסקי הלכות, והלא האחרונים כלפי הראשונים כקליפת השום (ע' עירובין ג"ג). וכן ראשונים לראשונים, וראשון ראשון לראשונים, וכן עד דור המדבר שיותר ראתה שפחה על הים מבן כוז"י על נהר ככר (ע' מכילתא בשלח מט' דשירתא פ"ג). כי ידוע הוא דלא איכשור דארי, א"כ כיון שבלי ספק היה בידם כח וחכמה לחבר חיבור של פסקי הלכות פשוט בלי קושיא ובלי הזכרה בעל הדברים, ולא עשו כן, אבל כתבו התלמוד וקושיות ובתירוצים, והזכירו שם בעלי הדבר כגון אמר פלוני אמר פלוני שהוא תלמיד מפי הרב, אמר פלוני משמי' דפלוני שהוא מפי השמועה, ואמר כל דבר בשם אמרו, ואם היה להם ספק בידיעת שם בעל הדבר, כתבו ואמרו לה ואיכא דאמר כמה פעמים, למען לא יצא מפייהם רק אמת בלי שום צד הפכו, מכלל שבהשגחה פרטית וככת רוח אלהין קדישין יתירא דיהות בהון עבדי תכי, ז"ל.

והנה אמר רז"ל (ב"מ ל"ג) שהעוסק בתלמוד לשם שמים שאין לך מידה גדולה הימנה, ר"ל שאין שיעור לשבת. וראה כמה גדולה מעלת העוסק בתלמוד כל ימיו לשם שמים, שהוא (יא) מקשט הכלה בתורה מכל הברכות, מרוב משאו ומתנו בקושיות ותירוצין. והמרבה בהם הרי זה משובח, כי בכך מוסיף קשוט ר"ל לתקן התכשיטין, וברדתו מתוך רוב משאו ומתנו בקושיא ותירוצין אל סוף דעת כוונת ההלכה עד שידענה על בוריה, הרי זה קשט הכלה בתכלית הראוי. ומשל בזה הסוד הוא, לכלה היושבת פנימה ומקשטין אותה בני אדם רבים, וכולם (מסתלקי) [מסתכלים] כמעשה קשומיה, זה אומ' מדעתיה כי תכשיט זה היה ראוי אד"ו, וזה אומר יראה לי כן הוא, וזה אומר ההפך

(יא) "מקשט הכלה". בספר הבהיר (קצ"ו) כתב, דוד לא הי' שותק לילה ויום והי' מחבר תורה של מעלה, כי כל שעה שאדם לומד תורה לשמה התורה של מעלה מתחברת להקב"ה וכו', היינו כלה שמקושטת ומעוטרת ומוכללת בכל המצוות והיא אוצר התורה והיא ארוסתו של הקב"ה, ע"כ. הרדב"ז ב"מגן דוד" (סוף אות סמ"ד) מביא זאת בשם רבנו מאירת עינים, ועיין גם בטעמי המצוות שלו ב"מצוות דוד" (מצוה כ"ב). וכן מביא החיד"א ז"ל בשם הגדולים (ח"ב במערכת תלמוד) דברי רבנו המחבר בענין מעלת העוסק בתלמוד לש"ש במו"מ בקושיות ותירוצים. עיי' בשלה"ק מסכת שבועות שמביא בשם הוזה"ק ענין תקון תכשיטי כלה ע"י למוד התורה. באור תורה להר"ר בער ממעזריטש זי"ע (דף קנ"ו) כתב, התושבע"פ הפלפול הוא קשוטי כלה שיש להקב"ה תענוג אפי' מזה שאומר שלא כהלכה מחמת שחולק לו כבוד באמירתו. במאורי אור (ע'